

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

*Π.3.2.5 Εκπαιδευτικά σενάρια και μαθησιακές δραστηριότητες,
σύμφωνα με συγκεκριμένες προδιαγραφές, που αντιστοιχούν σε 30
διδασκτικές ώρες ανά τάξη*

Αρχαία Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία Γ΄ Λυκείου

Θεματική ενότητα:

Ενότητα 7η: Αριστοτέλη, «Ηθικά Νικομάχεια».

Τίτλος:

«Κατά τό προᾶγμα ἢ πρὸς ἡμᾶς;»

Συγγραφή: ΣΤΑΘΗΣ ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

Εφαρμογή: ΣΤΑΘΗΣ ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ

Θεσσαλονίκη 2015

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
οργανισμός για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΕΡΓΟΥ

ΠΡΑΞΗ: «Δημιουργία πρωτότυπης μεθοδολογίας εκπαιδευτικών σεναρίων βασισμένων σε ΤΠΕ και δημιουργία εκπαιδευτικών σεναρίων για τα μαθήματα της Ελληνικής Γλώσσας στην Α/βάθμια και Β/βάθμια εκπαίδευση» MIS 296579 (κωδ. 5.175), - ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΠΡΑΞΗ, στους άξονες προτεραιότητας 1-2-3 του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση», η οποία συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και εθνικούς πόρους.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: Ι. Ν. ΚΑΖΑΖΗΣ

ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: ΒΑΣΙΛΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ

ΠΑΡΑΔΟΤΕΟ: Π.3.2.1. Εκπαιδευτικά σενάρια και μαθησιακές δραστηριότητες, σύμφωνα με συγκεκριμένες προδιαγραφές, που αντιστοιχούν σε 30 διδακτικές ώρες ανά τάξη.

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΠΑΡΑΔΟΤΕΟΥ: ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΚΟΥΤΣΟΓΙΑΝΝΗΣ

Υπεύθυνοι υπο-ομάδας εργασίας αρχαίας ελληνικής γλώσσας δευτεροβάθμιας: Λάμπρος Πόλκας, Κοσμάς Τουλούμης

ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ: ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

<http://www.greeklanguage.gr>

Καραμαούνα 1 – Πλατεία Σκρα Τ.Κ. 55 132 Καλαμαριά, Θεσσαλονίκη

Τηλ.: 2310 459101 , Φαξ: 2310 459107, e-mail: centre@komvos.edu.gr

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

A. ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ

Τίτλος

Κατά τό πράγμα ή προς ήμᾶς

Εφαρμογή σεναρίου

Στάθης Παπακωνσταντίνου

Δημιουργία σεναρίου

Στάθης Παπακωνσταντίνου

Διδακτικό αντικείμενο

Αρχαία Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία

Τάξη

Γ΄ Λυκείου Θεωρητική Κατεύθυνση

Χρονολογία

Από 20-02-2015 έως 02-03-2015

Σχολική μονάδα

2ο Γενικό Λύκειο Σερρών

Διδακτική / θεματική ενότητα

Ενότητα 7η: Αριστοτέλης «Ηθικά Νικομάχεια» Β6, 4-8

Διαθεματικό

Όχι

Χρονική διάρκεια

7 διδακτικές ώρες

Χώρος

I. Φυσικός χώρος:

Εντός σχολείου: Εργαστήριο Πληροφορικής.

Εκτός σχολείου:

II. Εικονικός χώρος: Wiki μαθήματος (<http://ypokantikarist.pbworks.com>).

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Προϋποθέσεις υλοποίησης για δάσκαλο και μαθητή

Σύμφωνα με τον συντάκτη του σεναρίου, «Βασική προϋπόθεση για την υλοποίηση ενός σεναρίου με αξιοποίηση των ΤΠΕ στα φιλοσοφικά κείμενα της Θεωρητικής Κατεύθυνσης, αποτελεί η διάθεση του διδάσκοντος για πειραματισμούς και εναλλακτικές διδακτικές διαδρομές, η βεβαιότητά του για το συγκεκριμένο μαθησιακό όφελος που θα προκύψει από την υλοποίηση του σεναρίου, αλλά και η πίστη του ότι μπορεί να εφαρμόσει αποτελεσματικά ολόκληρο το σενάριο ή μέρος αυτού. Αυτή τη βεβαιότητα, ο διδάσκων θα πρέπει να τη μεταγγίσει ως βάσιμη προσδοκία πολλαπλού διδακτικού οφέλους και στους μαθητές του, που αποτελούν την «alteram partem» της διδακτικής συνιστώσας. Το μάθημα των Αρχαίων Ελληνικών είναι μάθημα «αυξημένης βαρύτητας» και διδάσκεται, κατά κανόνα, με ένα συγκεκριμένο τρόπο μετωπικής διδασκαλίας η οποία τείνει να φυσικοποιηθεί ως η πλέον ενδεδειγμένη. Επομένως, η απροθυμία και η διστακτικότητα που υπαγορεύονται από τη χρησιμοθηρία, τον ωφελιμισμό και την ψυχολογική φόρτιση, είναι οι αναμενόμενες αντιδράσεις των μαθητών απέναντι σε κάτι που εκ των πραγμάτων τους βγάζει από την «πεπατημένη» και προϋποθέτει την ενεργή εμπλοκή τους. Με βάση τα παραπάνω, ένα σενάριο με ΤΠΕ πρέπει να παρουσιαστεί στους μαθητές ως μία πολλά υποσχόμενη πρόκληση, που απαιτεί, ωστόσο, και τη δική τους αποδοχή και σύμπραξη.

Ως προς τα άλλα, οι δραστηριότητες του παρόντος σεναρίου σε σχέση με τη χρήση των ΤΠΕ δεν είναι περίπλοκες και προϋποθέτουν τη στοιχειώδη υλικοτεχνική υποδομή, δηλαδή την ύπαρξη ενός τουλάχιστον φορητού ή σταθερού υπολογιστή για κάθε ομάδα με σύνδεση στο διαδίκτυο. Απαιτείται, επίσης συστηματική εξοικείωση των μαθητών με τα βασικά εργαλεία του MS Office (κυρίως Word, Excel, PowerPoint) ή του Open Office, με λογισμικά κατασκευής εννοιολογικών χαρτών και με την αποτελεσματική αναζήτηση πληροφοριών στο διαδίκτυο. Για την κοινοποίηση των αποτελεσμάτων και την ανάρτηση των εργασιών οι μαθητές μπορούν να αξιοποιήσουν κάποιες από τις εφαρμογές Web. 2.0 (περιβάλλον Wiki, ιστολόγιο μαθήματος) ανάλογα με την επιλογή του διδάσκοντος.

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Σημαντική, εξάλλου, προϋπόθεση αποτελεί και η πιλοτική- πειραματική υλοποίηση μέρους του σεναρίου από τον ίδιο τον διδάσκοντα, ώστε να εντοπίσει έγκαιρα αστοχίες ή αδυναμίες του σεναρίου και είτε να προβεί στις αναγκαίες τροποποιήσεις είτε να προσχεδιάσει λύσεις, γιατί πολλές φορές εμφανίζονται απρόοπτες καταστάσεις που οφείλονται στην επανάπαυση ή στην απουσία πρόβλεψης. Τέλος, αυτονόητη θεωρείται και η εξοικείωση των μαθητών με σύγχρονες διδακτικές πρακτικές και την ομαδοσυνεργατική μέθοδο, καθώς και η υπεύθυνη και φιλόπονη στάση τους απέναντι στην παραγωγή συνεργατικών προϊόντων ή στη διαμόρφωση συλλογικής εμπειρίας.». Οι ως άνω προϋποθέσεις επαληθεύθηκαν μέχρι κεραίας κατά τη διάρκεια της προετοιμασίας και της υλοποίησης του σεναρίου.

Εφαρμογή στην τάξη

Το συγκεκριμένο σενάριο εφαρμόστηκε στην τάξη.

Το σενάριο στηρίζεται

Στάθης Παπακωνσταντίνου: «Κατά τό πρᾶγμα ἢ πρὸς ἡμᾶς», Αρχαία Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία, Φιλοσοφικός Λόγος, Γ΄ Λυκείου Θεωρητικής Κατεύθυνσης.

Το σενάριο αντλεί

-

B. ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ / ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Οι ενότητες που ακολουθούν παρατίθενται αυτούσιες από το συνταγμένο σενάριο, καθώς ο διδάσκων που εφάρμοσε το σενάριο είναι και ο συντάκτης του:

Στο σενάριο αυτό, η προσέγγιση του κειμένου (Αριστοτέλης «Ηθικά Νικομάχεια» (B6, 4-8) γίνεται σε τρία επίπεδα: Σε ένα πρώτο επίπεδο, καθαρά γλωσσοκεντρικό επιχειρείται με μια σειρά από δραστηριότητες η γλωσσική κατάκτηση της συγκεκριμένης ενότητας και η εξαγωγή της μετάφρασης, η οποία θα συγκριθεί με δοσμένες μεταφράσεις για να εξαχθούν συμπεράσματα σχετικά με τον

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

αριστοτελικό τρόπο γραφής και σκέψης. Σε ένα δεύτερο επίπεδο, θα επιχειρηθεί η νοηματική κατάκτηση του κειμένου στα πλαίσια μιας διαλεκτικής ανάγνωσης και η αναζήτηση προεκτάσεων και στοιχείων που θα μπορούσαν να αποτελέσουν τροφή για περαιτέρω προβληματισμό και σκέψη. Τέλος, σε ένα τρίτο επίπεδο, θα παρουσιαστούν με ενάργεια οι έννοιες «υποκειμενικότητα», «αντικειμενικότητα» και «μεσότητα» που κατέχουν βασική θέση στην Αριστοτελική φιλοσοφία και θα μελετηθεί ο τρόπος γέννησης και εδραίωσης της φιλοσοφικής ορολογίας.

Στην ενότητα αυτή ο Αριστοτέλης, στην προσπάθειά του να αποσαφηνίσει το νοηματικό περίγραμμα της ηθικής αρετής, εισάγει την έννοια της «μεσότητας», η οποία, ως όρος νεότευκτος, επιβάλλεται να ορισθεί. Διαπιστώνοντας ότι ο συγκεκριμένος ορισμός είναι αρκετά πολύπλοκος, εισάγει κριτήρια ποσοτικά και ποιοτικά για τον αυστηρό του καθορισμό. Αντιμέτωπος με νέες δυσκολίες, συλλαμβάνει τις έννοιες «υποκειμενικότητα» και «αντικειμενικότητα», αποδίδοντάς τες με τρόπο περιγραφικό και τις υπάρχουσες δυνατότητες της γλώσσας τη δεδομένη ιστορική στιγμή. Πλαισιώνει με παραδείγματα από τον χώρο της εμπειρίας τη συλλογιστική του, για να καταλήξει ότι η ηθική αρετή είναι μεσότητα, που κινείται ανάμεσα στις ακρότητες της υπερβολής και της έλλειψης.

Το περιεχόμενο, λοιπόν, είναι λιτό και συγκεκριμένο και, κατά συνέπεια, σαφές ως προς την κατανόησή του. Απομένει στις ΤΠΕ να ρίξουν άπλετο φως σε κάποιες σκοτεινές του περιοχές και να συμβάλλουν στην ουσιαστική εμπλοκή των μαθητών σε δραστηριότητες δημιουργικού τύπου, γύρω από ένα θέμα ελάχιστα ελκυστικό και να αναδείξουν αθέατες πτυχές του, αναζητώντας τα ίχνη ή τις απολήξεις του στο παρόν. Έτσι, εκτός από τις καθαρά κειμενοκεντρικές δραστηριότητες, κάποιες άλλες φαινομενικά ασύνδετες μεταξύ τους, όπως η διατροφή των αθλητών, οι αρχαίοι ολυμπιονίκες, η ταύτιση προσώπων με συγκεκριμένες καταστάσεις, όπως ο Μίλων με τη θηριώδη δύναμη, η κατανόηση του ύφους και της γλώσσας του Αριστοτέλη και της γέννησης της ορολογίας κ.λπ. υποτάσσονται στη γενικότερη στόχευση του

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

συγκεκριμένου σεναρίου που είναι η αποδόμηση του κειμένου σε επίπεδο λέξεων και ιδεών και η κατάδειξη του μηχανισμού της αριστοτελικής σκέψης, σε συνδυασμό με την πολυεπίπεδη προσπέλαση του κειμένου, ώστε να υπηρετηθεί και η αναγκαιότητα των Πανελληνίων Εξετάσεων.

Γ. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σύλληψη και θεωρητικό πλαίσιο

Ασφαλώς και θα κομίζαμε «γλαύκα», εάν ισχυριζόμαστε ότι οι μαθητές της Γ΄ Λυκείου αντιμετωπίζουν μια ιδιαίτερη δυσκολία στην κατανόηση του περιεχομένου των δέκα ενοτήτων από τα «Ηθικά Νικομάχεια», που περιέχονται στο σχολικό εγχειρίδιο, αδυνατώντας να συνθέσουν σε μια ολότητα το περιεχόμενο των επιμέρους ενοτήτων. Αυτό, κατά την άποψή μου, οφείλεται στο γεγονός του αδικαιολόγητου κατακερματισμού απλών νοημάτων και την αποσπασματική, αλλά εμβριθή ανάλυσή τους. Παράλληλα, η χρονική απόσταση των δύο περίπου μηνών, από την αρχή και το τέλος ενός κειμένου τριών συνολικά σελίδων, δε βοηθάει στην ολιστική θεώρηση του περιεχομένου των ενοτήτων. Τη μεγαλύτερη, όμως ευθύνη, για την αμηχανία και τη σύγχυση που προκαλείται στους μαθητές φέρει η πληθώρα πληροφοριών και σημειωτικών πόρων από μελετητές και σχολιαστές στα πλαίσια της κειμενοκεντρικής αλλά και διακειμενικής θέασης του αρχαίου κειμένου, που ουσιαστικά μετατοπίζουν έμμεσα το κέντρο βάρους από τον ίδιο τον Αριστοτέλη στους σχολιαστές των κειμένων του ή σε όσους στοχάστηκαν πάνω στα κείμενά του. Επιπλέον, θεωρώ ότι ο Αριστοτέλης μετατρέπεται σε θύμα της φήμης και του ονόματός του, όταν νοήματα που θα ήταν απλά (απλούστατα) για τους μαθητές με μία και μόνο ανάγνωση, καταλήγουν στο τέλος σκοτεινά, ασαφή και δυσνόητα, μετά από τόση ανάλυση, τόσες αναγωγές, τόσες συγκρίσεις στα πλαίσια ενός δικαιολογημένου «σχολαστικισμού», εφόσον πρόκειται για τη μελέτη του πνευματικού προϊόντος μίας ανυπέρβλητης αυθεντίας και επιβάλλεται να εμφανιστεί ως κάτι υψηλό, βαθυστόχαστο και

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

περισπούδαστο. Και δεν εννοώ ότι αυτές οι πρόσθετες πληροφορίες ή αναλύσεις δεν έχουν τη σπουδαιότητά τους, αλλά ότι έρχονται (ας όψονται και οι Πανελλήνιες Εξετάσεις!) να σταθούν ισάξια δίπλα στο κείμενο, πλαισιώνοντάς το με τέτοιο δεσποτικό τρόπο, ώστε να μη διακρίνεται με ενάργεια ότι πρόκειται για οψιγενείς κρίσεις, εκτιμήσεις, ή συμπερασμούς νεότερων μελετητών και όχι αποτέλεσμα συνειδητής (εμπρόθετης) βούλησης ή σκοποθεσίας του ίδιου του Αριστοτέλη. Πρέπει, λοιπόν, να γίνει μια σαφής διάκριση ανάμεσα στις πληροφορίες που παρέχει το ίδιο το κείμενο, στο πώς οι μαθητές αντιλαμβάνονται ή ερμηνεύουν αυτές τις πληροφορίες και στο πώς διάφοροι **σχολιαστές ή μελετητές** (ανάμεσα σε αυτούς και οι συγγραφείς του σχολικού εγχειριδίου) **ή ακόμη και ο διδάσκων** προσεγγίζουν τις συγκεκριμένες πληροφορίες. Το παρακάτω σχήμα θα μπορούσε να αποτελέσει μια αποδεκτή διδακτική πορεία που θα αποτρέψει την παραπάνω σύγχυση:

- Συγκέντρωση πληροφοριών του κειμένου και διασύνδεσή τους με το περιεχόμενο των προηγούμενων ενοτήτων.
- Αναζήτηση πληροφοριών συναφούς περιεχομένου σε Αριστοτέλη και Πλάτωνα (αυστηρά και μόνο σε ό,τι έχει διδαχθεί).
- Παράθεση πληροφοριών από άλλα κείμενα του Αριστοτέλη ή από άλλο σημείο του ίδιου έργου με **σεβασμό** προς τον μαθητή, με την έννοια ότι δεν πρόκειται για δική του άγνοια, αλλά για κάτι που κι ο ίδιος θα είχε αντιληφθεί, αν μελετούσε μόνος του όλο το έργο από φιλιαναγνωσία και όχι από ανάγκη κάποιες ενότητες, που άλλοι του όρισαν.
- Αναζήτηση πληροφοριών από το διαδίκτυο ή τη βιβλιογραφία και εξαγωγή των πρώτων εκτιμήσεων, κρίσεων και συμπερασμάτων από τους ίδιους τους μαθητές.
- Ενημέρωση των μαθητών για τις απόψεις των διάφορων ερευνητών - σχολιαστών - αναλυτών του Αριστοτέλη σχετικά με το περιεχόμενο της συγκεκριμένης ενότητας ή νεότερων στοχαστών.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

- Ως τελική πράξη προτείνεται η κριτική αποδοχή ή απόρριψη της προσφερόμενης ερμηνείας, (αν και εδώ, βέβαια, έχουμε να κάνουμε με την «τρομοκρατία» των αυθεντιών) και η συνακόλουθη ισχυροποίηση της αρχικής θέσης των μαθητών ή η τεκμηριωμένη αναθεώρησή της.

Η παρούσα διδακτική πρόταση επιχειρεί να κινηθεί κάθετα στον προηγούμενο άξονα, να καταστήσει δηλαδή με τη βοήθεια των ΤΠΕ εναργή τα νοήματα του κειμένου, να τα κατατάξει, να τα κλιμακώσει και να τα διασυνδέσει, ενσωματώνοντάς τα σε μια ενιαία λογική, αποφεύγοντας καθετί φυγόκεντρο, προβληματικό στην πρόσληψη ή αλυσιτελές στη διδακτική σκοπιμότητά του. Θα αναζητηθούν και θα συζητηθούν κειμενικές αναφορές που «εκβάλλουν» στο παρόν και θα φωτιστεί το περιεχόμενο των εννοιών «υποκειμενικότητα» και «αντικειμενικότητα», αφού αναχθεί στην αριστοτελική σκέψη και εξεταστεί με σύγχρονους όρους, ώστε να καταστεί εναργέστερο. Παράλληλα αναμένεται να διαμορφωθεί κριτική στάση απέναντι στο δογματισμό και στην αυθεντία, και να υιοθετηθούν συμπεριφορές που έχουν ως άξονα τη μεσότητα και το μέτρο.

Εδώ, βέβαια, πρέπει να αναφερθεί ότι ένα σενάριο διδασκαλίας με ΤΠΕ εξ αντικειμένου δεν φιλοδοξεί να καταστεί βιβλιογραφική αναφορά, με την έννοια ότι προωθεί την έρευνα γύρω από μια προβληματική ή άγνωστη περιοχή με επιστημονικό τρόπο. Άλλωστε, ούτε οι μαθητές έχουν τη διάθεση ή τις δυνατότητες για κάτι τέτοιο ούτε είναι αυτός ο σκοπός της διδασκαλίας. Το σενάριο επιχειρεί να διευκολύνει την κατανόηση, να διευρύνει την οπτική, να διαμορφώσει ένα συνεργατικό περιβάλλον και να απελευθερώσει τις δυνατότητες για κριτική σκέψη και δημιουργική έκφραση. Όταν μάλιστα στο υπό εξέταση αντικείμενο εμπλέκονται και οι Πανελλήνιες Εξετάσεις, τότε η κεντρική στόχευση του σεναρίου θα πρέπει ευθυγραμμίζεται και με τους στόχους των εξετάσεων. Διαφορετικά, όσο καλό κι αν είναι, θα ακροβατεί στην αβεβαιότητα της συναίνεσης του μαθητή, η εξασφάλιση της

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

οποίας «απογειώνει», ενώ η έλλειψή της «προσγειώνει ανώμαλα» κάθε φιλόδοξο διδακτικό εγχείρημα.

Δ. ΣΚΕΠΤΙΚΟ-ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΣΥΝΔΥΑΣΜΟΣ ΤΟΥΣ

Γνώσεις για τον κόσμο, αξίες, πεποιθήσεις πρότυπα, στάσεις ζωής

Με την παρούσα διδακτική πρόταση επιδιώκεται οι μαθητές:

- Να κατανοήσουν τις προϋποθέσεις και τα όρια της υποκειμενικότητας και τις αντικειμενικότητας και να αναζητήσουν τη σχέση τους με την κριτική, τη δογματική σκέψη και την έννοια της σχετικότητας.
- Να αξιολογήσουν την αποδεικτική ισχύ της υποκειμενικής κρίσης και να συνειδητοποιήσουν ότι η επιχειρηματολογία ή η προσπάθεια για πειθώ δεν είναι κάτι περισσότερο από μια απόπειρα της υποκειμενικότητας να κινηθεί προς την περιοχή της αντικειμενικότητας.
- Να κατανοήσουν το αριστοτελικό τρίπτυχο «έλλειψη- μεσότητα- υπερβολή» και να το συνδυάσουν με την αρετή και την απουσία της. Στα πλαίσια αυτής της κατανόησης, αναμένεται να υιοθετήσουν τη μετριοπάθεια ως ενδεδειγμένη στάση ζωής και συμπεριφοράς.
- Να αποτιμήσουν τη σημασία της χρήσης παραδειγμάτων από τον χώρο της άμεσης παρατήρησης για την κατανόηση ενός φαινομένου ή ως μέσου διδασκαλίας.
- Να προβληματιστούν για την αναγκαιότητα της ειδικής ορολογίας στον χώρο των επιστημών και, στη συνέχεια, να εξοικειωθούν με τους μηχανισμούς δημιουργίας και παγίωσής της.
- Να κατανοήσουν τις δυσκολίες που συναντά κάθε διανοητής στην προσπάθεια του να δώσει γλωσσική μορφή στο περιεχόμενο της πρωτογενούς σκέψης.
- Να διερευνήσουν τη διασύνδεση της ηθικής αρετής με πάθη και πράξεις.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

- Να ανακαλέσουν στη μνήμη τους ή να γνωρίσουν πρόσωπα που έχουν συνδέσει το όνομά τους με κάποια επίτευγμα ή μια ιδιότητα, ώστε να χρησιμοποιούνται στον λόγο παραδειγματικά.
- Να κατανοήσουν τη διαχρονική σπουδαιότητα της σωστής (ποσοτικά και ποιοτικά) διατροφής στη ζωή του ανθρώπου, και κυρίως στον χώρο του αθλητισμού.

Γνώσεις για τη γλώσσα

Με την παρούσα διδακτική πρόταση επιδιώκεται οι μαθητές

- Να κατανοήσουν τις ιδιαιτερότητες της γλώσσας και του ύφους του Αριστοτέλη και να και να τα συνδέσουν, τόσο με το κειμενικό είδος (φιλοσοφικό κείμενο), ανιχνεύοντας συγκεκριμένες γλωσσικές επιλογές, όσο και με τη μορφή του σωζόμενου αριστοτελικού έργου (επιμελημένες σημειώσεις για υποστήριξη της διδασκαλίας), αιτιολογώντας την ελλειπτικότητά του.
- Να γνωρίσουν τη λειτουργία των ρηματικών επιθέτων σε –τος τόσο στον αρχαίο όσο και στον σύγχρονο λόγο και να αποφανθούν εάν συμβάλλουν στην παραγωγή αναλυτικού ή πυκνού λόγου.
- Να διαπιστώσουν ότι η απόδοση στη νέα ελληνική ενός φιλοσοφικού κειμένου δε μπορεί εκ των πραγμάτων να γίνει «κατά λέξη» και ότι απαιτείται κάποια ελευθεριότητα και κάποια αναλυτικότητα, προκειμένου να αναδειχθεί, εκτός από το γράμμα και το πνεύμα του κειμένου.
- Να επισημάνουν τις διαρθρωτικές φράσεις του κειμένου, τον διατακτικό χαρακτήρα των επί μέρους νοημάτων στο ρεϊθρο της συντακτικής διαδρομής, και την κατηγορική διατύπωση, ώστε συνδέοντάς τα με τη σκοποθεσία του συγγραφικού υποκειμένου να αποτιμήσουν την αποτελεσματικότητά του.
- Να εντοπίσουν την παρουσία των λέξεων του αρχαίου κειμένου σε ομόρριζες, παράγωγες ή σύνθετες λέξεις της νέας ελληνικής.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

- Να διαπιστώσουν ότι το εκάστοτε ιστορικό υποκείμενο προκειμένου να αποδώσει γραπτά σύνθετες έννοιες, αναγκαστικά αξιοποιεί τις δυνατότητες του οικείου γλωσσικού περιβάλλοντος, άλλοτε επιτυχημένα και άλλοτε λιγότερο επιτυχημένα.
- Να συνειδητοποιήσουν ότι ο μηχανισμός δημιουργίας ορολογίας δεν είναι ούτε μονοδιάστατος ούτε τυχαίος και ότι ακολουθούνται συγκεκριμένες γλωσσικές τάσεις και εφαρμόζονται συγκεκριμένα γλωσσικά βήματα.
- Να κατανοήσουν τη σημασία της πολυτροπικής έκφρασης για την κωδικοποίηση και την οπτικοποίηση πληροφοριών.

Γραμματισμοί

Αναμένεται οι μαθητές:

- Να είναι σε θέση να κατατάσσουν συστηματικά τις γνώσεις τους σε εκείνες που απορρέουν άμεσα από το κείμενο, σε εκείνες που προκύπτουν από τη σύγκριση του κειμένου με άλλα κείμενα, σε εκείνες που αποτελούν σχολιασμό ή ερμηνεία των μελετητών του Αριστοτέλη και σε εκείνες που αποτελούν καρπό της υποκειμενικής τους πρόσληψης.
- Να είναι σε θέση να επισημαίνουν τις διαφορές ανάμεσα σε ένα αφηγηματικό κείμενο και σε ένα κείμενο επιχειρηματολογίας εντοπίζοντας το θέμα, τη θέση και την επιχειρηματολογία του συγγραφέα.
- Να ασκηθούν στον έλεγχο της συλλογιστικής πορείας ενός αποδεικτικού σχήματος, ώστε να ανιχνεύουν και να επισημαίνουν αδυναμίες, λογικές ακροβασίες άλματα ή άλλες παγίδες που ελλοχεύουν σε κάθε απόπειρα αναγωγής ή γενίκευσης.
- Να είναι σε θέση να αιτιολογούν εμπεριστατωμένα τις επιλογές τους και να εξηγούν με επιχειρήματα γιατί απέρριψαν ή γιατί συντάχθηκαν με κάποια συγκεκριμένη εκδοχή.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

- Να εντάσσουν τα επιμέρους νοήματα στο συνολικό νοηματικό “corpus” του κειμένου και να αξιολογούν την πειθώ και την αποτελεσματικότητά τους.
- Να εθισθούν στην ομαδική εργασία, ώστε με τρόπο υπεύθυνο να συνεισφέρουν στην επίτευξη του κοινού στόχου, αναπληρώνοντας τις αδυναμίες ή τις ελλείψεις τους μέσα από την συνεργασία και τη δυναμική αλληλεπίδραση.
- Να είναι σε θέση να αξιοποιούν αποτελεσματικά τους πόρους του διαδικτύου, αλλά και να επιλέγουν τα κατάλληλα ψηφιακά εργαλεία για την δημιουργική προσπέλαση των αρχαίων κειμένων.
- Να αξιοποιούν τις ΤΠΕ για την ανάλυση, επεξεργασία και διαγραμματική απόδοση του αρχαίου κειμένου

Διδακτικές πρακτικές

Φιλοδοξία του σεναρίου είναι να προσφέρει μια εναλλακτική εμπειρία στους μαθητές της Θεωρητικής Κατεύθυνσης παραβιάζοντας τις αρχές της συμπεριφοριστικής διδασκαλίας η οποία τείνει να παγιωθεί ως διδακτική πρακτική σε μαθήματα που εξετάζονται στις Πανελλήνιες Εξετάσεις. Η διδακτική πρακτική που προτείνεται υιοθετεί τις βασικές αρχές της θεωρίας του γνωστικού εποικοδομισμού (Piaget) και της υποβοηθούμενης ανακαλυπτικής μάθησης (J. Bruner), αξιοποιώντας τα δυναμικά περιβάλλοντα που δημιουργούνται με τη βοήθεια των ΤΠΕ αλλά και τη γόνιμη αλληλεπίδραση στα πλαίσια της *ομαδοσυνεργατικής μεθόδου*. Έτσι, λοιπόν, μέσα από τη λειτουργία της ομάδας, ο μαθητής θα επιχειρήσει να δώσει απαντήσεις σε δοσμένα ερωτήματα, αξιοποιώντας πληροφορίες και προγενέστερες γνώσεις, και να συνεισφέρει στην συνεργατική παραγωγή πολυτροπικού υλικού. Η δημιουργική έκφραση και η καλλιέργεια της κριτικής σκέψης του μαθητή αποτελεί βασική συνιστώσα της διδακτικής πρότασης. Έτσι, μέσα από την υπεύθυνη εμπλοκή του στις ομαδικές εργασίες, αναμένεται ο μαθητής να υιοθετήσει τη στάση αυτενέργειας, να ενισχύσει τη διάθεσή του για ανάληψη πρωτοβουλιών και να τονώσει την αυτοπεποίθησή του.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Ε. ΛΕΠΤΟΜΕΡΗΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ

Αφετηρία

Στο σχολικό εγχειρίδιο (απόσπασμα που δυστυχώς είναι εκτός ύλης και επομένως άγνωστο στους μαθητές) διαβάζουμε:

«Ήδη στην αρχαιότητα τα έργα του Αριστοτέλη χωρίζονταν σε δύο κυρίως ομάδες. Την πρώτη την αποτελούσαν έργα με τα οποία ο Αριστοτέλης απευθυνόταν σε ένα πλατύτερο αναγνωστικό κοινό, ένα κοινό πέρα από το ακροατήριό του στην Ακαδημία και, αργότερα, στο Λύκειο. Οι αρχαίοι ονόμαζαν τα έργα της ομάδας αυτής, ακριβώς γι' αυτόν τον λόγο, *εξωτερικά*. Σήμερα δεν έχουμε από τα έργα αυτά του Αριστοτέλη παρά μόνο αποσπάσματα, κομμάτια δηλαδή, μικρότερα ή μεγαλύτερα, που διασώθηκαν στα έργα άλλων συγγραφέων της αρχαιότητας. Τη δεύτερη ομάδα την αποτελούν τα έργα του που μας σώθηκαν ολόκληρα. Όλα τους σχεδόν είναι τα χειρόγραφα που είχε μαζί του ο Αριστοτέλης στα μαθήματά του· μερικά μάλιστα από αυτά δεν είναι παρά σημειώσεις στη συντομότερη δυνατή μορφή, πρέπει επομένως να είχαν γραφεί για αποκλειστικά προσωπική χρήση, για να βοηθήσουν δηλαδή τη μνήμη του Αριστοτέλη την ώρα της παράδοσης (οι αρχαίοι ονόμαζαν τα έργα αυτά *ακροαματικά*). Η απορία είναι πια τότε δικαιολογημένη: Τα έργα του Αριστοτέλη που κυκλοφόρησαν στο ευρύ κοινό, τα έργα επομένως που πολλαπλασιάστηκαν σε πλήθος αντιτύπων, είναι ακριβώς τα έργα του που χάθηκαν· αντίθετα, τα έργα του από τα οποία δεν υπήρξε καν δεύτερο αντίτυπο πέρα από το προσωπικό του χειρόγραφο, αυτά έφτασαν τελικά ως εμάς. Τι έγινε και χάθηκαν τα πρώτα; Κάτι παραπάνω: Πώς έφτασαν ως εμάς τα δεύτερα;»

Επομένως, οι σημερινοί μαθητές, διδάσκονται τα ίδια ακριβώς που διδάχθηκαν και οι μαθητές του ίδιου του Αριστοτέλη και μάλιστα με τις ίδιες διδακτικές σημειώσεις. Ο Αριστοτέλης, δεν ήταν μόνο διανοητής, ήταν πρωτίστως δάσκαλος. Τις διδακτικές του μεθόδους και πρακτικές, που ασφαλώς θα αξιοποιούσαν όλα τα

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

προσφερόμενα μέσα και τις τεχνολογίες της εποχής, δυστυχώς δεν είμαστε σε θέση να γνωρίζουμε σε λεπτομέρειες. Το βέβαιο είναι ότι ο Αριστοτέλης, θα επέλυε ικανοποιητικά τις απορίες των μαθητών του, αφού δίδασκε δικά του πνευματικά προϊόντα και πάντα γνώριζε τι εννοούσε, εν αντιθέσει με τους σημερινούς μαθητές που αναγκαστικά επιλύουν τις απορίες τους σε επίπεδο εικασίας και φυσικά δεν ασχολούνται μόνο με τον Αριστοτέλη, αλλά και τους μελετητές του. Ωστόσο, θα ήταν από κάθε άποψη ενδιαφέρουσα, η εντύπωση που θα σχημάτιζε ο ίδιος ο Αριστοτέλης – αν υπήρχε η δυνατότητα να ταξιδέψει στο χρόνο - για τον τρόπο με τον οποίο διδάσκονται σήμερα βασικές διδασκαλίες του από τον χώρο της ηθικής και πολιτικής φιλοσοφίας του. Αν, λοιπόν, ζητούνταν από τους μαθητές να φανταστούν τη μεθοδολογία που πιστεύουν ότι ακολουθούσε ο Αριστοτέλης στη διδασκαλία των συγκεκριμένων εννοιών για να τη συγκρίνουν με τη μεθοδολογία που εφαρμόζεται στους ίδιους, είναι σαφές ότι θα αναδειχθεί η ρηχότητα και ο διεκπεραιωτικός τρόπος με τον οποίο παρέχεται η γνώση στον σύγχρονο μαθητή, του οποίου η ταυτότητα ως υποκειμένου της διδακτικής πράξης αγνοείται επιδεικτικά.

Με βάση τις παραπάνω διαπιστώσεις, ακόμη και σε περιοχές που θεωρούνται ως «κάστρα» του συμπεριφορισμού, όπως είναι τα μαθήματα Κατευθύνσεων που εξετάζονται πανελλαδικά, αξίζει να επιχειρηθεί, μια διαφορετικού τύπου διδασκαλία, που θα αξιοποιεί τις νέες τεχνολογίες και θα εμπλέκει ενεργά τους μαθητές, ώστε, μέσα από τη συνεργασία, να κατακτήσουν βιωματικά και δυναμικά τη γνώση, υλοποιώντας δραστηριότητες στα πλαίσια της υποβοηθούμενης ανακαλυπτικής μάθησης. Η συγκεκριμένη ενότητα, προσφέρεται για κάτι τέτοιο, λόγω της δομής της, αλλά κυρίως λόγω του σημαντικού της περιεχομένου.

Σύνδεση με τα ισχύοντα στο σχολείο

Η συγκεκριμένη διδακτική πρόταση δε συνιστά ουσιαστική απόκλιση ως προς το περιεχόμενό της από τις αξιώσεις του [Αναλυτικού Προγράμματος Σπουδών](#), το οποίο μάλιστα εμπλουτίζει ποικιλοτρόπως. Αυτονομείται ως προς τις επιμέρους στοχεύσεις

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

της, τα διδακτικά μέσα που προβλέπει και την ακολουθητέα μεθοδολογία. Η συγκεκριμένη πρόταση συνειδητά δεν επιδιώκει να ανατρέψει τα διδακτικά ειωθότα, παρά μόνο να τα αναταράξει, αφού συνυπολογίζεται και η ισχυρή αντίσταση της ισχύουσας πραγματικότητας των Πανελλαδικών Εξετάσεων, που επιβάλλουν συγκεκριμένη ύλη, συγκεκριμένες γνώσεις και συγκεκριμένες διδακτικές πρακτικές που κινούνται στα όρια της απομνημόνευσης του ωφελιμισμού και της χρησιμοθηρίας. Η σύνδεση της ηθικής αρετής με τη μεσότητα, η γέννηση της αριστοτελικής ορολογίας και ο αυστηρός έλεγχος της αποδεικτικής – συλλογιστικής του πορείας είναι στοιχεία που από το ίδιο το κείμενο αναδεικνύονται ως κυρίαρχα και, φυσικά, αποτελούν και τον πυρήνα της διδακτικής πρότασης. Θα δοθεί έμφαση, στην πληρέστερη κατανόηση του περιεχομένου, μέσω ερευνητικών και συνθετικών δραστηριοτήτων και θα εφαρμοστούν οι αρχές της ομαδοσυνεργατικής μεθόδου. Βέβαια, υπάρχει το ζήτημα του διδακτικού χρόνου, ωστόσο οι έξι διδακτικές ώρες, που προβλέπονται, μπορούν άνετα να εξυρευθούν, καθώς συνήθως η διδασκαλία της ύλης ολοκληρώνεται έγκαιρα και περισσεύει αρκετός χρόνος, τον οποίο οι μαθητές αξιοποιούν διαβάζοντας μόνοι τους στο σπίτι, λίγο πριν από τις Πανελλήνιες Εξετάσεις. Αν ληφθεί υπόψη το εύρος και η ποιότητα των δραστηριοτήτων και τα αναμενόμενα διδακτικά οφέλη, κάθε υπόνοια για απώλεια διδακτικού χρόνου, φαντάζει τουλάχιστον αφελής και παντελώς αστήριχη.

Αξιοποίηση των ΤΠΕ

Είναι γνωστό ότι οι δυνατότητες αξιοποίησης των ΤΠΕ στο μάθημα των αρχαίων ελληνικών από το πρωτότυπο, είναι πολύ περιορισμένες, τουλάχιστον για τα σημερινά δεδομένα. Πολύ δε περισσότερο σε ένα μάθημα καθαρά θεωρητικό, όπως είναι τα φιλοσοφικά κείμενα. Ωστόσο, όμως οι ΤΠΕ θα χρησιμοποιηθούν ως μοχλός απελευθέρωσης των δυνατοτήτων των μαθητών για κριτική σκέψη και δημιουργική έκφραση. Θα συμβάλλουν στη δημιουργία ενός εικονικού χώρου αυτενέργειας και επικοινωνίας των μαθητών και θα χρησιμοποιηθούν ως μέσα άντλησης και κριτικής

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

επεξεργασίας πληροφοριών, ως μέσα συσχετισμού και ανάδειξης των πολλαπλών σχέσεων ανάμεσα στην αρχαία και τη νέα ελληνική, ως μέσα διερευνητικής μάθησης και ως μέσα ανάδειξης και προβολής των παραγόμενων μαθησιακών προϊόντων.

Κείμενα

Κείμενα σχολικών εγχειριδίων

Φιλοσοφικός Λόγος (Γ Γενικού Λυκείου - Θεωρητικής Κατεύθυνσης) [Αριστοτέλης, «Ηθικά Νικομάχεια» ενότητα 7^η](#).

Έκφραση Έκθεση (Γ' Λυκείου) - Βιβλίο Μαθητή: [Τεύχος Γ'](#).

Υποστηρικτικό / εκπαιδευτικό υλικό

Ιστοσελίδες

[Λεξικό της Αρχαίας Ελληνικής των Liddell και Scott](#) [πηγή: Myria. Τμήμα Μαθηματικών Πανεπιστημίου Αιγαίου].

[Βικιπαίδεια](#) [Ελεύθερη Διαδικτυακή Εγκυκλοπαίδεια].

[Μίλων από τον Κρότωνα \(παλαιστής\)](#) [πηγή: Από την αρχαία Ολυμπία στην Αθήνα του 1896. - Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού].

[Αρχαία Γνωμικά](#) [πηγή: Γνωμολογικόν].

[Φημισμένοι Ολυμπιονίκες](#) [πηγή: Ancient Greek Cities].

[Tagxedo Creator](#) [Ελεύθερο Λογισμικό μετατροπής γνωμικών σε συννεφόμελα].

[Text2MindMap](#) [Ελεύθερο λογισμικό κατασκευής εννοιολογικών χαρτών]

[Wordle](#) [Ελεύθερο λογισμικό δημιουργίας συννεφόμελων].

[Ψηφιακή Βιβλιοθήκη του Περσέα](#) [Perseus Digital Library - Tufts University].

[Ελληνική Εταιρεία ορολογίας](#)

[Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα](#)

[Ψηφιακά εκπαιδευτικά βοηθήματα](#)

[Ψηφιακό σχολείο](#)

[Wiki μαθήματος](#)

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Η τελευταία προσπέλαση των ιστοτόπων έγινε στις 02/03/2015. Κάποιοι από τους συνδέσμους παραπέμπουν στην αρχική σελίδα των δικτυακών τόπων/

Διδακτική πορεία / στάδια / φάσεις/φύλλα εργασίας

Στις γραμμές που ακολουθούν, καταγράφεται η πορεία και ο επιμέρους σχολιασμός των δραστηριοτήτων των Φύλλων Εργασίας, τα οποία για λόγους μεθοδολογίας παρεμβάλλονται ένθετα και δεν παρατίθενται σε ξεχωριστή ενότητα.

Η εφαρμογή του σεναρίου έγινε σε τμήμα είκοσι (20) μαθητών (δεκαέξι κορίτσια και τέσσερα αγόρια) της Θεωρητικής Κατεύθυνσης, ποικίλης διαβάθμισης ως προς τη σχολική επίδοση. Με βάση τις διαπιστώσεις μου ελάχιστοι μαθητές ήταν εξοικειωμένοι με εργαλεία ΤΠΕ και τον ομαδοσυνεργατικό τρόπο δουλειάς και, κατά συνέπεια, έκρινα σκόπιμο να τους κάνω ένα είδος άτυπης προετοιμασίας, πριν από την επίσημη έναρξη του σεναρίου σχετικά με τον τρόπο λειτουργίας του Wiki (κωδικοί, αποθήκευση, ανάρτηση αρχείων και σχολειών) την κατασκευή εννοιολογικών χαρτών και τη δημιουργία αρχείων παρουσίασης. Παράλληλα, τους χώρισα σε πέντε (5) ομάδες των τεσσάρων ατόμων, σύμφωνα με τις υποδείξεις του συντάκτη του σεναρίου. Οι ομάδες σχηματίστηκαν μόνες τους, χωρίς τη δική μου παρέμβαση με κριτήριο την παρέα ή την .εγγύτητα των θρανίων. Για την προετοιμασία, που έγινε την Πέμπτη 19 Φεβρουαρίου 2015 με την ολοκλήρωση της έκτης ενότητας των «Ηθικών Νικομαχείων» του Αριστοτέλη, διατέθηκε σχεδόν μία διδακτική ώρα, που αν προσμετρηθεί στο συνολικό χρόνο, ανεβάζει την υλοποίηση του σεναρίου στο απαγορευτικό όριο των οκτώ διδακτικών ωρών. Ως γνωστόν, η απροθυμία των μαθητών της Γ' τάξης είναι γνωστή και συγγνωστή, κάτι που αναφέρεται κατά κόρον και διαρρήδην στο θεωρητικό μέρος του σεναρίου. Ωστόσο, έχω την αίσθηση ότι είχα ήδη εξασφαλίσει ένα ικανό επίπεδο αποδοχής του εγχειρήματος, καθώς τους είχα τονίσει επανειλημμένα ότι η εν λόγω δραστηριοποίηση αποτελεί ευκαιρία για «απόδραση» αλλά και τεκμήριο αυξημένης βαθμολογικής βαρύτητας, δηλαδή ευκαιρία για τους μέτριους μαθητές που δεν θα έπρεπε να χάσουν. Για τις ανάγκες του

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

σεναρίου είχα ήδη κατασκευάσει ένα [Wiki](#) ((password) μαθητών: visitor1 (email) Ivisitor) που θα αποτελούσε το περιβάλλον εργασίας των ομάδων και χώρο απόθεσης των εργασιών και των μαθητικών δραστηριοτήτων.

Με βάση το σχεδιασμό μου, ο οποίος τηρήθηκε κατά γράμμα, για το σενάριο διατέθηκαν 7 διδακτικές ώρες. Πιο συγκεκριμένα, ένα δίωρο για την υλοποίηση του πρώτου Φύλλου Εργασίας, ένα δίωρο για το δεύτερο Φύλλο Εργασίας, ένα δίωρο για το τρίτο Φύλλο Εργασίας και μία διδακτική ώρα για την παρουσίαση των δραστηριοτήτων του τελευταίου Φύλλου στην ολομέλεια του τμήματος. Η υλοποίηση, δηλαδή, του σεναρίου απλώθηκε σε χρονικό διάστημα δύο περίπου εβδομάδων. Ο χρόνος κρίνεται ίσως υπερβολικός, αλλά, επειδή δεν απουσίασα καμιά φορά κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους και είχα κάνει το σωστό προγραμματισμό, δεν δημιουργήθηκε κενό δυσαναπλήρωτο. Θεώρησα απαραίτητο να ασκηθούν όλοι οι μαθητές στα δύο πρώτα Φύλλα Εργασίας που πραγματεύονταν θέματα και οπτικές που θα μπορούσε να αποτελέσουν αντικείμενο των Πανελληνίων Εξετάσεων. Η υλοποίηση του σεναρίου πραγματοποιήθηκε στο σύνολό της στο σχολικό εργαστήριο που διαθέτει δώδεκα (12) σύγχρονες μονάδες Η/Υ και είναι πολύ ευρύχωρο, αλλά και πρακτικότερο εργονομικά.

Α΄ Φάση

Το πρώτο δίωρο, Παρασκευή 20 Φεβρουαρίου, που το παρακολούθησαν και δύο ερευνήτριες από το Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, είχε ως αντικείμενο τη γλωσσική κατάρκτηση του κειμένου. Οι ομάδες ασχολήθηκαν με το παρακάτω Φύλλο Εργασίας, το οποίο είχε αναρτηθεί στο Wiki (σε διαφορετική σελίδα για κάθε ομάδα), αλλά και διανεμήθηκε σε έντυπη μορφή.

Φύλλο Εργασίας 1^ο [ΚΟΙΝΟ ΓΙΑ ΟΛΕΣ ΤΙΣ ΟΜΑΔΕΣ]

1. Να μεταφέρετε από το ηλεκτρονικό βιβλίο το κείμενο του Αριστοτέλη ([Ενότητα 7^η](#)) στον επεξεργαστή κειμένου με τη μέθοδο *Αντιγραφή- Επικόλληση*.

Αφού το επιλέξετε, να το μετατρέψετε σε πίνακα με τη βοήθεια του εργαλείου

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Μετατροπή του κειμένου σε πίνακα (το εργαλείο εμφανίζεται στη γραμμή εργαλείων Πίνακα). Να ορίσετε ως αριθμό στηλών μία στήλη. Στη συνέχεια, αφού δημιουργηθεί ο πίνακας, να προσθέσετε και μία δεύτερη στήλη στην οποία θα καταγράψετε την μετάφραση της λέξης που βρίσκονται στην αριστερή στήλη, αξιοποιώντας τις λεξιλογικές πληροφορίες που παρέχει η ψηφιακή έκδοση του βιβλίου. Όπου υπάρχει ανάγκη, ενώστε τις λέξεις για τον σχηματισμό ευρύτερων λεκτικών συνόλων. Μπορείτε, επίσης, να χρησιμοποιήσετε και την ψηφιακή έκδοση του λεξικού [Liddell Scott](#) (ιδιαίτερα να προσέξετε στο λεξικό την ερμηνεία των όρων: αναλογία, ό αλείπτως, έπιστήμων)

Σχολιασμός υλοποίησης : Οι μαθητές μετέφεραν στον επεξεργαστή κειμένου σχετικά εύκολα και, στη συνέχεια, το μετέτρεψαν επίσης εύκολα σε πίνακα με τη χρήση των αντίστοιχων εργαλείων. Για καλύτερο συντονισμό τους έκανα επιτόπου μια επίδειξη από τον υπολογιστή μου και έτσι δε χάθηκε χρόνος. Τους τόνισα ότι είναι πολύ σημαντικό να δούμε το κείμενο σε επίπεδο λέξης, ιδίως σε ένα κείμενο ελλειπτικό, στο οποίο μάλιστα κάθε λέξη μπορεί να είναι σημασιολογικά υπερφορτισμένη και να νοηματοδοτεί ή να νοηματοδοτείται από άλλες. Όταν η κάθε λέξη τοποθετηθεί σε ένα «κελί» πίνακα, απομονώνεται, αυτονομείται και επομένως αποτιμάται πιο ορθά τόσο στο σημασιολογικό όσο και στο ετυμολογικό πεδίο. Οι μαθητές αξιοποίησαν τους πόρους για την εξαγωγή της μετάφρασης, ωστόσο, έδειξαν ήδη να τη γνωρίζουν και αυτό δεν είναι δυσεξήγητο. Επειδή από την αρχή διαπίστωνα ότι ο χρόνος κυλά γρήγορα και υπήρχε ο κίνδυνος να εξαντληθεί το δίωρο με την πρώτη δραστηριότητα, επισήμανα στις ομάδες να χρησιμοποιήσουν και δεύτερο υπολογιστή, ώστε η μία υποομάδα να ασχολείται με τη μετάφραση και η δεύτερη με την τρίτη δραστηριότητα, κίνηση που απέβη λυσιτελής ή μάλλον σωτήρια. Αν επαναλάμβανα το σενάριο, τον πίνακα θα τον έδινα έτοιμο και με τον τρόπο αυτό θα κέρδιζα χρόνο, αλλά θα έχανα, ίσως, την κατάκτηση της συγκεκριμένης δεξιότητας, την οποία, ωστόσο, θα

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

μπορούσαν να αποκτήσουν και στα πλαίσια του μαθήματος της Πληροφορικής. Για την ολοκλήρωση της μετάφρασης χρειάστηκαν περίπου 50 λεπτά, ωστόσο η μετάφρασή τους ήταν σε στήλες πίνακα. Έτσι, αξιοποιώντας προσωπικές γνώσεις και δεξιότητες πέρασα από κάθε ομάδα και τη μετέτρεψα σε ρέον και συνεχές κείμενο, ώστε να προχωρήσουν στην υλοποίηση της επόμενης δραστηριότητας που αφορούσε στη σύγκριση μεταφράσεων. Τη δραστηριότητα αυτή την υλοποίησαν σχετικά εύκολα όλες οι ομάδες και οι μεταφράσεις που ανέβασαν στο Wiki ήταν σχεδόν πανομοιότυπες. Υπήρξε μια δυσκολία σε κάποιους μαθητές να δημιουργήσουν ευρύτερα λεκτικά σύνολα, ώστε να αποδίδεται ένα υποτυπώδες μικρονόημα. Στο Φύλλο Εργασίας που ανέβασα στο Wiki έδινα και ένα δεύτερο σύνδεσμο για το [Επίτομο Λεξικό Liddel & Scott](#) της Πύλης για την Ελληνική Γλώσσα που αποδείχθηκε περισσότερο χρηστικό. Επέβλεψα προσωπικά τη χρήση των λεξικών, ώστε να αποκτηθεί η συγκεκριμένη δεξιότητα και γενικά είχα τον απόλυτο έλεγχο των δράσεων με το να περιέρχομαι από ομάδα σε ομάδα και να παρακολουθώ την πορεία εκ του σύνεγγυς.

2. Διαβάστε τώρα την [αγγλική μετάφραση](#) (J. Bywater) (Αν υπάρχει πρόβλημα κατανόησης, να απευθυνθείτε στον καθηγητή των Αγγλικών ή να κάνετε κλικ [εδώ](#)) του συγκεκριμένου αποσπάσματος και τη μετάφραση του [Δ. Λυπουρλή](#) (σελ. 156) και να τις συγκρίνετε μεταξύ τους, εστιάζοντας πρωτίστως στην απόδοση βασικών όρων του κειμένου και δευτερευόντως στην απόδοση των νοημάτων. Αν θεωρείτε ότι οι μεταφράσεις είναι κοντινές ή όμοιες, ποιος πιστεύετε ότι επηρεάστηκε από ποιόν; Στη συνέχεια, να τις συγκρίνετε με τη δική σας μετάφραση (αφού τη μεταγράψετε σε ρέον κείμενο της νεοελληνικής) και να επισημάνετε τα σημεία στα οποία διαφοροποιηθήκατε αισθητά).

Σχολιασμός υλοποίησης : Οι μαθητές προσπάθησαν ανεπιτυχώς να μελετήσουν την αγγλική μετάφραση, πλην μίας μαθήτριας της οποίας η μητέρα είναι Αγγλίδα. Έτσι, έδωσα κατευθύνσεις για την αξιοποίηση της μετάφρασης του αγγλικού

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

κειμένου, η οποία είχε αναρτηθεί ως σημειωτικός πόρος στο Wiki. Τη μετάφραση αυτή έκανε χωρίς να γνωρίζει την αντίστοιχη ελληνική απόδοση η καθηγήτρια Αγγλικών του σχολείου μας, η κ. Νόνη Μανούκη. Μελετώντας και τη μετάφραση του Λυπουρλή οι τέσσερις ομάδες διαπίστωσαν εκπληκτικές ομοιότητες ανάμεσα στις δύο μεταφράσεις και κατέληξαν στο συμπέρασμα (με δική μου παρώθηση) ότι ο Λυπουρλής πιθανόν να έλαβε υπόψη του την αγγλική μετάφραση, η οποία αποδεσμευμένη από τη λέξη και στοχεύουσα στο περιεχόμενο, ήταν ελεύθερη και αναλυτική. Μία ομάδα δε διαπίστωσε ομοιότητες και εκ των πραγμάτων δεν κατέληξε σε κάποιο συμπέρασμα Συγκρίνοντάς τις μεταφράσεις αυτές με τη δική τους, κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι η δική τους μετάφραση είναι πιο κοντινή στο κείμενο και καταλληλότερη για τις εξετάσεις.

3. Στη συνέχεια να προσθέσετε στον πίνακα της πρώτης δραστηριότητας, ακόμη μία στήλη στην οποία θα καταγράψετε για κάθε λέξη του αρχαίου κειμένου όσες περισσότερες ομόρριζες λέξεις της νέας ελληνικής (εφόσον υπάρχουν) μπορείτε. Αν δεν υπάρχει αρκετός χώρος, να μετατρέψετε τον προσανατολισμό του εγγράφου από *Κατακόρυφο* σε *Οριζόντιο*. Διαλέξτε πέντε λέξεις του αρχαίου κειμένου, κατά προτίμηση εκείνες για τις οποίες βρήκατε πάνω από πέντε ομόρριζες και αποτυπώστε τα ομόρριζά τους σε μορφή «συννεφόλεξου», αξιοποιώντας την ιστοσελίδα [Tagxedo](#). Με τη βοήθεια της ιστοσελίδας να επικολλήσετε τα συννεφόλεξα σε διαφημιστικά μπλουζάκια και να τα κοινοποιήσετε στις άλλες ομάδες.

Συγολιασμός υλοποίησης: Η συγκεκριμένη δραστηριότητα υλοποιήθηκε ταυτόχρονα με την πρώτη δραστηριότητα, ώστε να εξοικονομηθεί χρόνος. Το εργαστήριο διέθετε δώδεκα μονάδες και κάθε ομάδα είχε στη διάθεσή της δύο υπολογιστές. Η υποομάδα που ασχολήθηκε με τις ομόρριζες λέξεις βρισκόταν δίπλα στην υποομάδα που επεξεργάζονταν τη μετάφραση και έτσι δεν διασπάστηκε η συνοχή των ομάδων. Ο χρόνος τελικά δεν ήταν σύμμαχος, καθώς οι

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ρηματικοί τύποι του κειμένου ήταν πολλοί, και οι μαθητές γνώριζαν πάρα πολλές ομόρριζες λέξεις τις οποίες ήθελαν να καταγράψουν. Αν επαναλάμβανα το σενάριο, , θα επέλεγα δέκα συγκεκριμένες λέξεις του αρχαίου κειμένου για να δώσουν μόνο από αυτές ομόρριζες. Τη λειτουργία της ιστοσελίδας [Tagxedo](#) την είχα παρουσιάσει αδρομερώς στη φάση της προετοιμασίας και, κατά συνέπεια, δεν υπήρξε κανένα πρόβλημα. Περιορίσα τον αριθμό των συννεφόμενων από πέντε σε τρία και έτσι ανέβηκαν όλα τα αρχεία έγκαιρα στο Wiki. Η συγκεκριμένη δραστηριότητα άρεσε πάρα πολύ και για την αποθήκευση των διαφημιστικών προϊόντων χρησιμοποιήθηκε το *Εργαλείο Αποκομμάτων* των Windows.

4. Ακολουθώντας την προτροπή του σχολικού σας εγχειριδίου, να γράψετε ένα σύντομο κείμενο [με τη θεωρία των ρηματικών επιθέτων](#) (με άξονα τη νέα ελληνική) και στη συνέχεια αφού επιλέξετε πέντε ρηματικούς τύπους του αρχαίου κειμένου, να γράψετε τα αντίστοιχα ρηματικά επίθετα σε *-τός* και *-τέος*. Για το καθένα από αυτά να εντοπίσετε ένα παράδειγμα χρήσης από τα [Σώματα Κειμένων](#) της Πύλης για Την Ελληνική Γλώσσα ή στα [Σώματα Κειμένων](#) του ΙΕΛ

Σχολιασμός υλοποίησης: Επειδή το αντικείμενο «ρηματικά επίθετα σε *-τός* και *-τέος*», το είχα ήδη διδάξει, ανέθεσα σε κάποιον μαθητή μίας ομάδας να συντάξει με την αξιοποίηση των λεξικών και των *Σωμάτων Κειμένων* της Πύλης για την Ελληνική Γλώσσα, ένα κατάλογο ρηματικών επιθέτων σε *-τέος* της νεοελληνικής με αντίστοιχα παραδείγματα χρήσης τους σε πραγματικό λόγο. Η δέσμευση ήταν δύο για κάθε γράμμα της αλφαβήτου με μέγιστο στόχο τα σαράντα οκτώ (48) επίθετα με την ακόλουθη μέθοδο αναζήτησης στο λεξικό του Τριανταφυλλίδη: Γράμμα της αλφαβήτου + % + *έος* → επιλογή δύο ρηματικών επιθέτων και παραπομπή στα *Σώματα Κειμένων* για την άντληση παραδείγματος. Ο πίνακας που δημιούργησε ο μαθητής και περιέχεται στα τεκμήρια από την εφαρμογή, θεωρώ πως είναι αξιόλογος. Προέτρεψα

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

τους μαθητές να εμπλουτίσουν τον λόγο τους, γραπτό και προφορικό, με τη χρήση των ρηματικών επιθέτων που τον καθιστά πιο μεστό και πιο ουσιαστικό.

Αποτιμώντας συνολικά το πρώτο Φύλλο Εργασίας, θεωρώ ότι οι στόχοι επιτεύχθηκαν σε σημαντικό βαθμό, καθώς η παρουσία των ερευνητριών δεν επηρέασε το έργο τους. Δεν υπήρξαν επιπλοκές, δεν υπήρξε σύγχυση ή δυσφορία και όλοι εργάστηκαν με τον προσήκοντα τρόπο, ώστε να επιτευχθεί ένα αξιοπρεπές αποτέλεσμα. Τα αρχεία που ανέβηκαν στο Wiki πιστοποιούν ότι η γλωσσική κατάρκτηση του κειμένου είναι δεδομένη. Βέβαια, οι μαθητές γνώριζαν πολλά ήδη εκ των προτέρων, τους δόθηκε όμως η δυνατότητα να συστηματοποιήσουν τις γνώσεις τους και, εκτός των άλλων, το γεγονός ότι συνεργάστηκαν και συμπαρήγαγαν ένα έργο κρίνεται παιδαγωγικά πολύ σημαντικό. Η τήρηση των προβλεπόμενων ορίων με τις κινήσεις που έγιναν, δείχνει ότι το πρώτο Φύλλο Εργασίας είναι και ρεαλιστικό και απολύτως εφαρμόσιμο, αρκεί να υπάρξει καλή προετοιμασία και φυσικά προβλεπτικότητα και ευελιξία.

Β' Φάση

Το δεύτερο δίωρο, Πέμπτη 26 Φεβρουαρίου, είχε ως αντικείμενο τη νοηματική προσπέλαση του κειμένου με την υλοποίηση δραστηριοτήτων απεικονιστικού χαρακτήρα. Οι ομάδες ασχολήθηκαν με το παρακάτω Φύλλο Εργασίας, το οποίο είχε αναρτηθεί στο Wiki, σε διαφορετική σελίδα για κάθε ομάδα.

Φύλλο Εργασίας 2^ο [ΚΟΙΝΟ ΓΙΑ ΟΛΕΣ ΤΙΣ ΟΜΑΔΕΣ]

1. Με τη βοήθεια λογισμικού κατασκευής εννοιολογικού χάρτη (Inspiration, CmapTools, iMindMap, bubbl.us/, Text2MindMap (προτείνεται) ή ακόμη και τη *Σχεδίαση* του Word), να αποδώσετε σχηματικά και διαγραμματικά τα πιθανά αποτελέσματα της διαίρεσης ενός «συνεχοῦς» και «διαιρετοῦ» πράγματος. Στη συνέχεια, με τον ίδιο τρόπο να αποδώσετε την έννοια της μεσότητας σε συνδυασμό με τα δύο είδη κριτηρίων και πιο συγκεκριμένα με τις λέξεις: α) «κατ' αυτό τό πράγμα», «πλεϊον, ἔλαττον, ἴσον», β) «πρός

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

ήμᾱς», «πλεονάζει ἑλλείπει» και να παραθέσετε το αντίστοιχο παράδειγμα του Αριστοτέλη για κάθε περίπτωση.

Σχολιασμός υλοποίησης : Οι μαθητές δεν ήταν εξοικειωμένοι με τη χρήση των παραπάνω λογισμικών. Αν και ήταν τα περισσότερα εγκατεστημένα στους υπολογιστές, προτίμησαν ωστόσο την ιστοσελίδα Text2MindMap, η οποία δεν απαιτεί ιδιαίτερες γνώσεις ή δεξιότητες. Δέχθηκα πολλές ερωτήσεις σχετικά με το τι ακριβώς έπρεπε να γράψουν, γεγονός που σημαίνει ότι η διατύπωση της δραστηριότητας είναι ενδεχομένως προβληματική. Αφού έδωσα τις απαραίτητες διευκρινίσεις, παρήχθησαν σχετικά εύκολα οι εννοιολογικοί χάρτες και ανέβηκαν σε μορφή εικόνας στο Wiki.

2. Είναι σαφές ότι ο Αριστοτέλης εννοεί μία μόνο διαίρεση σε δ'θο τμήματα και όχι μία διαίρεση σε περισσότερα διαφορετικού μεγέθους ή ίσα τμήματα. Για την καλύτερη κατανόηση της βάσης του συλλογισμού του να μελετήσετε τη σχηματική απεικόνιση της διαίρεσης [στο Βιβλίο του Εκπαιδευτικού](#) (σελίδα 157, 1ο ερμηνευτικό σχόλιο) και να ετοιμάσετε μία σύντομη προφορική εισήγηση, για να δια φωτίσετε τους συμμαθητές σας, στη φάση της παρουσίασης των δραστηριοτήτων στην ολομέλεια.

Σχολιασμός υλοποίησης: Επειδή το αντικείμενο τους ήταν λίγο πολύ γνωστό, δεν δυσκολεύτηκαν καθόλου να δημιουργήσουν ένα «σκαρίφημα» απάντησης για την ολομέλεια.

3. Αφού μελετήσετε το δεύτερο ερμηνευτικό σχόλιο από το [Βιβλίο του Εκπαιδευτικού](#), να δημιουργήσετε ένα σύντομο αρχείο παρουσίασης στο οποίο θα αναφέρεστε στη σχέση της μεσότητας με την αρετή και των ακροτήτων με την κακία, υιοθετώντας την αντίστοιχη επιχειρηματολογία.

Σχολιασμός υλοποίησης: Και το συγκεκριμένο αντικείμενο τους ήταν γνωστό. Ζητήθηκαν κάποιες διευκρινίσεις και το αρχείο δημιουργήθηκε σχετικά εύκολα. Κάποιοι μαθητές προτίμησαν αντί για αρχείο παρουσίασης έγγραφο Word και εγώ δεν

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

βρήκα κάποιο πειστικό λόγο για να τους αποτρέψω από την επιλογή τους. Βέβαια, η επιχειρηματολογία των μαθητών χρειαζόταν περαιτέρω στήριξη για να καταστεί πειστική και αδιάσειστη ή έστω ευλογοφανής.

4. Ασκηθείτε στο αρχείο Excel κάνοντας διαιρέσεις (πατώντας τα πλήκτρα εντολής κάτω από αυτό) σε συνεχές και διαιρετό αντικείμενο για να αντιληφθείτε τους όρους: πλείον, ἔλαττον, ἴσον με κριτήρια αντικειμενικά. Στη συνέχεια, κάνοντας διαδοχικά κλικ στο πλήκτρο *Δοκιμές* να εντοπίσετε την απεικόνιση εκείνη που αποδίδει ορθά και τα δεκατέσσερα παραδείγματα (υπερβολής, ἔλλειψης και μεσότητας) του Αριστοτέλη με κριτήρια υποκειμενικά. (Για να λειτουργήσει, όμως, πρέπει να έχετε τοποθετήσει στο Excel του υπολογιστή σας το επίπεδο λειτουργίας των μακροεντολών στην ένδειξη «χαμηλό».

Συγολιασμός υλοποίησης : Για να αποφευχθεί πιθανή σύγχυση, είχα ήδη τοποθετήσει το επίπεδο μακροεντολής στην ένδειξη «χαμηλό» και έτσι το άνοιγμα του αρχείου οδηγούσε στην επιθυμητή φόρμα της εφαρμογής. Μάλιστα τους έκανα και μία ταχύτατη επίδειξη χρήσης και οι μαθητές αντιλήφθηκαν πολύ γρήγορα την αποστολή τους. Υπήρξε ένα ζήτημα, καθώς δύο διαφορετικές πηγές του Ψηφιακού Σχολείου δεν συμφωνούσαν μεταξύ τους. Πιο συγκεκριμένα, στο ένα αρχείο υπάρχει ο όρος «αοργησία», ενώ στο άλλο ο όρος «αναλγησία» με αποτέλεσμα να μη μπορεί να βρεθεί η σωστή απόδοση.

Ανακεφαλαιώνοντας, το δεύτερο Φύλλο που είχε παιγνιώδη χαρακτήρα και προέβλεπε εξάσκηση με κάποιες απλές δραστηριότητες πάνω στην έννοια της υποκειμενικότητας και της αντικειμενικότητας και τη σχέση της μεσότητας με την αρετή, ολοκληρώθηκε έγκαιρα και εντός των προβλεπόμενων χρονικών ορίων. Δεν αφαιρέθηκε καμιά δραστηριότητα. Οι μαθητές το χάρηκαν και αυτό φάνηκε στα χαμόγελα και στη γενικότερη συμπεριφορά τους. Αποτιμώντας το Φύλλο Εργασίας, το κρίνω, από κάθε άποψη, ρεαλιστικό και υλοποιήσιμο. Βέβαια, η συνεισφορά του είναι

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

πιο σημαντική σε επίπεδο δεξιοτήτων και λιγότερο σε επίπεδο κριτικής σκέψης και νοηματικής εμβάθυνσης.

Γ' Φάση

Το τρίτο δίωρο, Παρασκευή 27 Φεβρουαρίου, είχε ως αντικείμενο τη δημιουργική έκφραση των μαθητών με την υλοποίηση δραστηριοτήτων διαφορετικών για κάθε ομάδα. Οι αφορμές για δημιουργική έκφραση έχουν ως αφετηρία το κείμενο του Αριστοτέλη. Ζήτησα από τους μαθητές να ρίξουν μια ματιά στο τρίτο Φύλλο Εργασίας, ήδη με το τέλος του δεύτερου δίωρου, ώστε να υπάρχει μια πρώτη γνωριμία με το αντικείμενο της επόμενης μέρας.

Φύλλο Εργασίας 3^ο [ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΟ ΓΙΑ ΚΑΘΕ ΟΜΑΔΑ]

Ομάδα 1^η

1. Στο κείμενο της ενότητας γίνεται αναφορά στον υπεραθλητή της αρχαιότητας Μίλωνα και στον σημαντικό ρόλο της διατροφής στις αθλητικές επιδόσεις και στην εξέλιξη των αθλητών. Αντλώντας πληροφορίες από την ιστοσελίδα [Σικυών](#), να δημιουργήσετε (με τη βοήθεια της ιστοσελίδας [Wordle](#)) ένα συννεφόλεξο με τα ονόματα διάσημων ολυμπιονικών της αρχαιότητας. Στη συνέχεια, αφού αντλήσετε πληροφορίες από το διαδίκτυο σχετικά με τη διατροφή (και τα συμπληρώματα) των σημερινών αθλητών, να ενημερώσετε σχετικά τους συμμαθητές σας με ένα σύντομο πολυτροπικό πληροφοριακό κείμενο.

Σχολιασμός υλοποίησης: Η δραστηριότητα εστιάστηκε κυρίως στο πρώτο μέρος και στην κατασκευή συννεφόλεξων. Για το ζήτημα της διατροφής των αθλητών οι μαθητές περιορίστηκαν σε μια γενικόλογη αναφορά, άλλωστε ο χρόνος δεν ήταν αρκετός. Εν πάση περιπτώσει το αποτέλεσμα που προέκυψε κρίνεται αξιοπρεπές, δεδομένου ότι απουσίαζε ο αρχηγός, της ομάδας.

2. Σε κάθε εποχή, διάφορα πρόσωπα ταυτίζονται με γεγονότα ή καταστάσεις. Ο αρχαίος αθλητής [Μίλωνας](#) ταυτίζεται με τον ευμεγέθη άνθρωπο και την

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

υπεράνθρωπη δύναμη και η αναφορά του Αριστοτέλη στον συγκεκριμένο αθλητή, διευκολύνει την κατανόηση του συλλογισμού του. Μπορείτε να ταυτίσετε σημερινά ή ιστορικά πρόσωπα με γεγονότα ή καταστάσεις; Δημιουργήστε μία πολυτροπική παρουσίαση με μια διαφάνεια για κάθε πρόσωπο η οποία θα περιέχει σύντομο βιογραφικό του και το γεγονός, την κατάσταση, ή την ιδιότητα με την οποία ταυτίζεται (**Παράδειγμα**. Αϊνστάϊν, Φρανκεστάϊν, Σουμάχερ, Εφιάλτης, Κουασιμόδος, Μέσι, Μουρίνιο, Πάπας, Σάυλωκ, Ιαβέρης, Κροίσος, Ωνάσης .....

Συγολιασμός υλοποίησης : Η δραστηριότητα αρχικά δημιουργήθηκε στο Word και χωρίς εικόνες και το αποτέλεσμα δεν ήταν αυτό που ζητούσα. Τελικά, με πρόσθετες υποδείξεις το Σαββατοκύριακο μου έστειλαν ένα πιο επιμελημένο Word , το οποίο εγώ μετέτρεψα σε παρουσίαση, δεδομένου ότι στην ομάδα κανείς (!) δε γνώριζε να κάνει αρχείο PowerPoint. Βέβαια, τα παραδείγματα προσώπων που ανέφεραν προέρχονται κυρίως από το χώρο του αθλητισμού. Συνολικά η ομάδα εργάστηκε με ιδιαίτερο ζήλο, ήταν δεκτική σε παρατηρήσεις και το αποτέλεσμα που παρήγαγε κρίνεται ικανοποιητικό..

Ομάδα 2^η

1. Από τη μέχρι τώρα ενασχόλησή μας με τα κείμενα του Αριστοτέλη έχετε σχηματίσει κάποια αφηρημένη εικόνα σχετικά με την ελλειπτικότητα του λόγου, τη χρήση των ρηματικών προσώπων και γενικότερα το ύφος του Αριστοτέλη. Αφού μελετήσετε το κείμενο του [Βασίλη Κάλφα](#) (ενότητα 3) που αναφέρεται στο ύφος και στη γλώσσα του Αριστοτέλη, να επιβεβαιώσετε με συγκεκριμένες αναφορές στο κείμενο του Αριστοτέλη τις απόψεις του ή να τις απορρίψετε τεκμηριώνοντας την επιλογή σας. Η απάντησή σας να γραφεί σε ένα σύντομο κείμενο επιχειρηματολογίας στον κειμενογράφο.

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Σχολιασμός υλοποίησης: Το αποτέλεσμα, αν και δεν διεκδικεί δάφνες, κρίθηκε επαρκές. Βέβαια διαπίστωσα ότι στο σπίτι ξαναμελέτησαν το θέμα και υπήρξαν κάποιες οψιγενείς προσθήκες.

2. Να συμπληρώσετε το κείμενο του Αριστοτέλη με όλες εκείνες τις λέξεις που εννοούνται για να άρετε την ελλειπτικότητά του. Οι προσθήκες σας να εμφανίζονται με ιδιαίτερο χρωματισμό. Δείτε το παράδειγμα και συνεχίστε...

Ἐν παντὶ δὴ συνεχεῖ καὶ διαιρετῶ (**πραγματι**) ἔστι (**ἡμῖν**) λαβεῖν....

Μετά από όλα αυτά, μήπως αρχίσατε να αντιλαμβανόσαστε γιατί στις θεματογραφίες αρχαίων κειμένων ο Αριστοτέλης σπάνια εκπροσωπείται;

Σχολιασμός υλοποίησης: Η συγκεκριμένη δραστηριότητα υλοποιήθηκε σε συνεργασία με μένα, γιατί θεωρώ ότι υπερέβαινε τις δυνατότητες των μαθητών. Συνεργαστήκαμε άσπογα και το αποτέλεσμα νομίζω είναι πολύ καλό. Οι μαθητές συνέδεσαν την ελλειπτικότητα του λόγου και την πυκνή παρουσία της φιλοσοφικής ορολογίας που καθιστούν δυσνόητα τα κείμενα του Αριστοτέλη και κατά συνέπεια ακατάλληλα για τις θεματογραφίες.

Ομάδα 3^η

1. Η έννοια της μεσότητας είναι σημαντική για τη φιλοσοφία του Αριστοτέλη και ταυτίζεται με την αρετή. Αφού μελετήσετε τους υπερσυνδέσμους του ψηφιακού βιβλίου ([1](#) [2](#)), να ετοιμάσετε μία προφορική εισήγηση για την ενημέρωση των συμμαθητών σας στους οποίους θα αποσαφηνίσετε το περιεχόμενο των αριστοτελικών όρων «υπερβολή- μέσον, έλλειψη» και τη σχέση τους με την αρετή. Παράλληλα, να διερευνήσετε τη σχέση της αριστοτελικής μεσότητας με την έννοια του «μέτρου», όπως αυτό εκφράζεται στις αρχαίες [αποφθεγματικές φράσεις](#) : «μηδέν ἄγαν» και «μέτρον ἄριστον» Σε πρώτη φάση να σημειώσετε επιγραμματικά τους άξονες στους οποίους θα επικεντρωθείτε και, στη συνέχεια, να συζητήσετε τα επιχειρήματα με τα οποία ο παρουσιαστής της ομάδας σας θα υποστηρίξει τους συγκεκριμένους άξονες.

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Σχολιασμός υλοποίησης : Υλοποιήθηκε το πρώτο μέρος αλλά όχι το δεύτερο. Οι μαθητές δεν μπόρεσαν να συνδυάσουν την έννοια της μεσότητας με τις γνωμικές διατυπώσεις που τους δόθηκαν, οι οποίες προβάλλουν τη σπουδαιότητα του μέτρου σε κάθε ανθρώπινη δραστηριότητα. Απέδωσαν την έλλειψη αυτή στο γεγονός ότι δεν υπήρχε αρκετός διαθέσιμος χρόνος και ίσως και να είχαν και δίκιο.

2. Με ποιον τρόπο ένας πατέρας θα μοίραζε την περιουσία του στα δύο παιδιά του (το ένα από τα δύο δεν είναι αρτιμελής), εάν στόχευε στο υποκειμενικό μέσο και με ποιον τρόπο, αν στόχευε στο αντικειμενικό; Βρείτε άλλα τρία σχετικά παραδείγματα και αποδώστε τα σχηματικά τις απαντήσεις σας σε ένα καλοσχεδιασμένο πίνακα του κειμενογράφου

Σχολιασμός υλοποίησης : Στην αρχή υπήρξε ένας αιφνιδιασμός, ένα μούδιασμα και μια αδράνεια. Στη συνέχεια, τους έφερα ένα πρόσθετο παράδειγμα: Πώς θα σας βαθμολογούσα στο μάθημα με αντικειμενικά κριτήρια και τι βαθμούς θα παίρνατε; Ποιους βαθμούς έχετε πάρει με τα υποκειμενικά μου κριτήρια; Αυτός ο προβληματισμός ήταν αρκετός για να βρουν έξυπνα παραδείγματα, όπως φαίνεται και στα συνημμένα τεκμήρια.

Ομάδα 4^η

1. Έχοντας ήδη μελετήσει κάποιες ενότητες των «Ηθικών Νικομαχείων», μπορείτε να προβείτε σε κάποιες αρχικές διαπιστώσεις, σχετικά με τη συλλογιστική πορεία, τον αποδεικτικό ρόλο του παραδείγματος, τις γενικεύσεις και την παρουσία κάποιων απόλυτων κρίσεων, που εκφράζεται με τη συχνή παρουσία της λέξης «πᾶς». Για περαιτέρω κατανόηση, να λάβετε υπόψη σας και όσα γνωρίζετε από το μάθημα της [Νεοελληνικής Γλώσσας](#) για τους τρόπους και τα μέσα πειθούς και την αξιολόγηση των επαγωγικών συλλογισμών. Αφού συζητήσετε μεταξύ σας αυτά τα ζητήματα και ανακαλέσετε και γνώσεις από προηγούμενες ενότητες, να συμπληρώσετε τον

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

παρακάτω πίνακα, προσθέτοντας κάποιες λεπτομέρειες ή συγκεκριμενοποιώντας στη δεξιά στήλη το περιεχόμενο της αριστερής στήλης.

Βασικά χαρακτηριστικά του Αριστοτελικού λόγου

Συλλογιστική πορεία	
Παρατήρηση Παραδείγματα	
Αναλογίες (ή Γενίκευση)	
Συμπέρασμα (ή Απόλυτη κρίση)	

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Σχολιασμός υλοποίησης : Το ερώτημα που μου έθεσαν ήταν αν θα έπρεπε να σταθούν μόνο στην συγκεκριμένη ενότητα ή αν θα έπρεπε να κινηθούν και να διατρέξουν όλες τις ενότητες των «Ηθικών Νικομαχείων». Τους έδωσα ένα παράδειγμα από προηγούμενη ενότητα, ώστε να κατανοήσουν το περιεχόμενο και τη σκοπιμότητα της δραστηριότητας και αμέσως ανταποκρίθηκαν θετικά.

2. Αφού μελετήσετε και το [Ψηφιακό Εκπαιδευτικό Βοήθημα](#) του Υπουργείου Παιδείας, να αποδώσετε σχηματικά (με τη μορφή τυπικού συλλογισμού) το επιχείρημα με το οποίο ο Αριστοτέλης καταλήγει ότι η ηθική αρετή είναι μεσότητα που προσδιορίζεται με κριτήρια υποκειμενικά και, στη συνέχεια, να το αξιολογήσετε ως προς την εγκυρότητα και την αλήθεια του.

Σχολιασμός υλοποίησης : Δεν δυσκολεύτηκαν καθόλου, αφού το Ψηφιακό Βοήθημα του Υπουργείου είναι αρκετά κατατοπιστικό.

Ομάδα 5^η

1. Ο Αριστοτέλης, ως ο πρώτος που συνέλαβε τις έννοιες της «υποκειμενικότητας» και της «αντικειμενικότητας» βρέθηκε στην ανάγκη να βρει και τους κατάλληλους όρους για να τις αποδώσει. Την υποκειμενική στάση την αποδίδει με το λεκτικό σύνολο «πρός ἡμᾶς», ενώ την αντικειμενική με το λεκτικό σύνολο «κατά τὸ πράγμα». Νιώθει μάλιστα την ανάγκη να αποσαφηνίσει το περιεχόμενο των λεκτικών αυτών συνόλων με τη φράση: Λέγω δέ... Ο Πρωταγόρας επινόησε τον όρο «εὐβουλία» και ο Αριστοτέλης σε προηγούμενη ενότητα είδαμε ότι επινόησε τον όρο «ἔξις». Συμφωνείτε με την άποψη ότι ο Αριστοτέλης με τα παραπάνω λεκτικά σύνολα εννοούσε αυτό που σήμερα αποδίδεται ως «υποκειμενικότητα» και «αντικειμενικότητα»; Να καταγράψετε σε ένα σύντομο κείμενο επιχειρηματολογίας (μιας παραγράφου) τη συμφωνία ή τη διαφωνία σας με τη συγκεκριμένη απόδοση.

Σχολιασμός υλοποίησης: Για την απάντηση χρησιμοποιήθηκε και πολύ σωστά ένα απόσπασμα από την Εισαγωγή, προκειμένου να τεκμηριωθεί ή άποψη ότι ο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Αριστοτέλης βρέθηκε μπροστά σε δυσκολίες στην προσπάθειά του να αποδώσει νεότευκτους επιστημονικούς όρους. Το κείμενο επιχειρηματολογίας που δημιουργήθηκε έχει κάποιες αδυναμίες, αλλά δεν παύει να είναι αξιόλογο.

2. Αφού μελετήσετε με προσοχή το κείμενο του παρακάτω [συνδέσμου](#) που αναφέρεται λεπτομερειακά στον τρόπο με τον οποίο σχηματίζεται η ορολογία, να δημιουργήσετε ένα αρχείο παρουσίασης που να αποδίδει αδρομερώς το περιεχόμενο της 4^{ης} ενότητας («Σύνδεση εννοιών με όρους») για την ενημέρωση των συμμαθητών σας. Κατά τη διάρκεια της παρουσίασης, των τρόπων σχηματισμού της ορολογίας να εντάξετε, ως παράδειγμα, και την πρακτική που ακολούθησε ο Αριστοτέλης, όταν αναφερθείτε στον συγκεκριμένο τρόπο.

Σχολιασμός υλοποίησης: Δημιουργήθηκε από την ομάδα ένα αρκετά κατατοπιστικό, αν και σύντομο, αρχείο παρουσίασης που απέδωσε σε γενικές γραμμές το περιεχόμενο της συγκεκριμένης πηγής που ήταν αρκετά απαιτητική, ως επιστημονική εργασία.

Ανακεφαλαιωτικά, με το τρίτο Φύλλο Εργασίας τα πράγματα κύλησαν ακόμη καλύτερα, αφού οι μαθητές βρήκαν αρκετά ενδιαφέρουσες τις δραστηριότητες. Γνωρίζοντας καλά τα μέλη των ομάδων, είχα αναθέσει σε κάθε ομάδα εκείνες τις δραστηριότητες για τις οποίες παρείχε τα εχέγγυα επιτυχούς προσπέλασης. Ο δαίμων, όμως, είχε βάλει το χέρι του, αφού την Παρασκευή 27 Φεβρουαρίου 2015 για κάποιον ανεξήγητο λόγο το Wiki κολλούσε και δυσχέρανε την προσπάθεια των μαθητών και έτσι κάποιοι δεν πρόλαβαν να ολοκληρώσουν εγκαίρως. Ανέλαβαν την υποχρέωση μέχρι τη Δευτέρα 2 Μαρτίου (σύγκληση της ολομέλειας) να εργαστούν από το σπίτι, ώστε να είναι από κάθε άποψη έτοιμοι για την παρουσίαση. Διέκρινα, επίσης, και ένα είδος άμιλλας των ομάδων, κυρίως μετά το δεύτερο Φύλλο, αλλά και την ανάγκη τους για αυστηρή καθοδήγηση. Αν και τους ενθάρρυνα διαρκώς για ανάληψη πρωτοβουλιών, συχνά με ρωτούσαν και για απλά και αυτονόητα πράγματα, γεγονός

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

που δείχνει πόσο εγκλωβισμένη και αλυσοδεμένη είναι η σκέψη και η κρίση τους, λίγο πριν τις Πανελλήνιες Εξετάσεις.

Δ' Φάση

Ολομέλεια: Τη Δευτέρα 2 Μαρτίου, το τμήμα συγκεντρώθηκε εκ νέου στο εργαστήριο για την παρουσίαση κάποιων δραστηριοτήτων και για συζήτηση. Υπήρχε, βέβαια, στην αρχή κάποια διστακτικότητα, καθώς οι μαθητές μας δεν έχουν μάθει να προβάλλουν το έργο τους, αλλά με τις κατάλληλες παραινέσεις αυτό ξεπεράστηκε. Προβλήθηκαν κυρίως αρχεία παρουσιάσεων και φρόντισα από την αρχή ήδη με δικές μου ερωτήσεις να δώσω το έναυσμα για εποικοδομητική συζήτηση και ανταλλαγή απόψεων σχετικά με την εναλλακτική αυτή μορφή διδασκαλίας. Οι γνώμες που καταγράφηκαν ήταν κατά κανόνα θετικές, με κάποιες επισημάνσεις που αφορούσαν στη σαφήνεια των Φύλλων Εργασίας, στην ανάγκη για συστηματική εξοικείωση με τα εργαλεία των ΤΠΕ και στα πιεστικά χρονικά πλαίσια. Τους ζήτησα να αφήσουν κάποιο σχόλιο στο Wiki με το οποίο να καταγράφουν την εμπειρία τους ή κάποιες επισημάνσεις, κάτι στο οποίο αρκετοί μαθητές ανταποκρίθηκαν, αλλά όχι όλοι.

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Ζ. ΑΛΛΕΣ ΕΚΔΟΧΕΣ

Το σενάριο θα μπορούσε να προσλάβει και διαθεματικό χαρακτήρα με την ουσιαστική εμπλοκή διδακτικών αντικειμένων όπως η Νεοελληνική Γλώσσα, η Λογική, η Φιλοσοφία και η Κοινωνιολογία. Θα μπορούσε, επίσης, να στοχεύει στην αναβίωση μιας φανταστικής διδασκαλίας με δάσκαλο τον Αριστοτέλη. Επίσης, το σενάριο θα μπορούσε να πλαισιωθεί από ποικίλες δραστηριότητες, όπως μίμηση ρόλων (π.χ. ως φανταστούμε τον Αριστοτέλη να διδάσκει), ενσυναίσθησης, εικαστικής απεικόνισης μιας φανταστικής διδασκαλίας του Αριστοτέλη, αναζήτησης της ηθικής αρετής στη σύγχρονη κοινωνία, αξιοποίησης του περιεχομένου των προηγούμενων ενοτήτων του σχολικού εγχειριδίου, φιλοσοφικής προσέγγισης της ορολογίας του κειμένου, απαντήσεις σε κατασκευασμένες ασκήσεις και αυτοματοποιημένα test κ.λπ.

Η. ΚΡΙΤΙΚΗ

Το σενάριο ολοκληρώθηκε σε 7 (!) διδακτικές ώρες, σύμφωνα με τις οδηγίες του συντάκτη του. Βέβαια, είχα ήδη διαχειριστεί την ύλη με τέτοιο τρόπο, ώστε να μην υπάρχει πρόβλημα με τη διεκπεραίωσή της, εξαιτίας του σεναρίου. Οι μαθητές, πραγματικά, επέδειξαν ζήλο και συμμετοχικότητα και όλα κύλησαν ομαλά. Στη συζήτηση οι μαθητές κατέγραψαν θετικές εμπειρίες από το εγχείρημα και τόνισαν ότι θα ήταν πολύ καλύτεροι, αν δεν υπήρχε το στρες και η πίεση των εξετάσεων. Αποδείχθηκε, επίσης, ότι λόγω προετοιμασίας για τις εξετάσεις, οι μαθητές γνώριζαν πολλά θέματα τα οποία θα έπρεπε να διερευνήσουν (χωρίς αυτό να είναι αρνητικό), γεγονός που διευκόλυνε και τη διαδικασία. Ωστόσο, διαπιστώθηκε ότι οι περισσότεροι μαθητές δεν γνωρίζουν βασικά στοιχεία για την αξιοποίηση του κειμενογράφου και των λογισμικών παρουσίασης, που συνιστούν βασικές δεξιότητες αξιοποίησης των ΤΠΕ. Ενδεχομένως κάποιος να ισχυριστεί ότι η προστιθέμενη διδακτική αξία των ΤΠΕ στη συγκεκριμένη διδακτική πρόταση ήταν ελάχιστη, θεωρώντας τη χρήση τους επιδερμική ή ακόμη και προσχηματική, ή να επικαλεστεί τον παράγοντα «κόπωση»

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

των μαθητών, εξ αιτίας της πολύωρης ενασχόλησής τους με το κείμενο μιας πολύ μικρής ενότητας. Αναμφίβολα σε αυτά υπάρχει κάποια βασιμότητα, αλλά θα πρέπει να μείνουμε στα παράπλευρα οφέλη που εκτιμώ ότι προέκυψαν, δηλαδή τη συνεργατική μάθηση, την αυτενέργεια και την εμπλοκή των μαθητών σε διαδικασίες δημιουργικής έκφρασης. Σε κάθε περίπτωση, αν και ήταν μια μεμονωμένη απόπειρα, αντιμετωπίστηκε θετικά από τους μαθητές. οι οποίοι προσπάθησαν να ανταποκριθούν με υπευθυνότητα στις υποχρεώσεις τους. Όλες οι δραστηριότητες του σεναρίου αποδείχθηκαν υλοποιήσιμες, αλλά χρειάζεται καλή προετοιμασία από την πλευρά του διδάσκοντος και κάποια ίσως καθοδήγηση των μαθητών στον τρόπο χρήσης και αξιοποίησης των λογισμικών ή των δικτυακών τόπων που χρησιμοποιούνται.

Θ. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Adler, J. M. 1998. *Ο Αριστοτέλης για όλους. Δύσκολος στοχασμός σε απλοποιημένη μορφή* (Μτφρ. Π. Κοτζιά-Παντέλη). Αθήνα: Παπαδήμα.

Βαλεοντής, Κ. & Ε. Μάντζαρη. 2006. «Η γλωσσική διάσταση της ορολογίας- Αρχές και μέθοδοι σχηματισμού των όρων». ΕΛΕΤΟ.
<http://www.eleto.gr/gr/conferences.htm> [1/10/2012].

Γιάννου, Τ. 2011. «Οι ΤΠΕ στο μάθημα των Αρχαίων Ελληνικών». Στο *Επιμορφωτικό Υλικό για την Επιμόρφωση των Εκπαιδευτικών στα ΠΑΚΕ*, τεύχος 3. Πάτρα: ΕΑΠΤΥ, 104-128.

Κακριδής, Ι.Θ. 1966. *Το μεταφραστικό πρόβλημα*. Αθήνα: Η βιβλιοθήκη του φιλολόγου.

Κάλφας, Β. 2009. «Η γλώσσα του Αριστοτέλη». ΕΛΕΤΟ – 7ο Συνέδριο «Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία»

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Κουτσογιάννης, Δ. 2011. Εφηβικές πρακτικές ψηφιακού γραμματισμού και ταυτότητες. Θεσσαλονίκη, Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, σελ. 50-58

Κουτσογιάννης, Δ. 2012. «Ο ρόμβος της γλωσσικής εκπαίδευσης». Στο *Μελέτες για την ελληνική γλώσσα. Πρακτικά της 32^{ης} Συνάντησης του Τομέα Γλωσσολογίας Α.Π.Θ.* Θεσσαλονίκη: ΙΝΣ (Ίδρυμα Μ. Τριανταφυλλίδη), 208-222.

http://ins.web.auth.gr/images/MEG_PLIRI/MEG_32_208_222.pdf [1/10/2012].

Λυπουρλής, Δ. 2006. «*Αριστοτέλης: Ηθικά Νικομάχεια*». Θεσσαλονίκη: Ζήτρος.

Μαρωνίτης, Δ. Ν. 2009. «Από τη γραπτή στην προφορική σχολική μετάφραση».

http://www.greek-language.gr/greekLang/ancient_greek/education/translation/support_theory/page_000.html [1/10/2012].

Πόλκας, Α. & Κ. Τουλούμης, Κ. 2012. Μελέτη για τον σχεδιασμό, την ανάπτυξη, και την εφαρμογή σεναρίων και εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων για τη διδασκαλία της αρχαίας ελληνικής γλώσσας και γραμματείας στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, 18-22. Θεσσαλονίκη: ΚΕΓ.

<http://www.greeklanguage.gr/node/821> [1/10/2012].

Τσάφος, Β. 2004. *Η διδακτική της Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας και Γλώσσας. Για μια εναλλακτική μαθητεία στον αρχαίο κόσμο*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

ΥΠΕΠΘ-ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ. 2006-07. *Οδηγίες για τη διδασκαλία των φιλολογικών μαθημάτων στο Ενιαίο Λύκειο*. Αθήνα: ΟΕΔΒ.

Χριστίδης, Α. Φ. 1999. Γλώσσα και νέες τεχνολογίες. Στο *Α. Φ. Χριστίδης, Γλώσσα, Πολιτική, Πολιτισμός*,. Αθήνα: Πόλις, 189-196.